

Shri Raghunath Temple MSS. Library,
JAMMU

No. १३६-घ

Title निराक्षिपनिषद्

Author

Extent ३ Age

Subject उपनिषद्

निराल श्लोचनिघत्

४६७

रूपरे

नं. ३३५८
निरालम्बोपनिषद्
३५५५५

उपनिषद्
मंत्र

श्रीगणेशायनमः॥ अथनिरालम्बोपनिषदप्रारंभः॥ ॐ सहनाववतु० शान्तिः शान्तिः शान्तिः॥
ॐ इमं॥ नमः शिवाय गुरवे सच्चिदानन्दमूर्तये॥ निष्प्रपञ्चाय शान्ताय निरालम्बाय तेजसे
१॥ निरालम्बसमाश्रित्य सातं बं विजहाति यः॥ स सन्यासी च योगी च कैवल्यं पदमश्नु
ते॥ २॥ एषामज्ञानजीवानां समस्तारिष्वशान्तये॥ यद्यद्वैद्व्यमखिलं समाशङ्क्य ब्रवी
म्यतः॥ ३॥ ॐ किं ब्रह्म १ किं रावलं २ क ईश्वरः ३ को जीवः ४ का प्रकृतिः ५ कः परमात्मा ६ के
ब्रह्माद्याः ७ का जातिः ८ किं कर्म ९ किमकर्म १० कितपः ११ किमासुरं १२ किं ज्ञानं १३ कि
मज्ञानं १४ कः संसारः १५ को बंधः १६ को मोक्षः १७ किं सुखं १८ किंदुःखं १९ कः स्वर्गः
२० को नरकः २१ किं परमं पदं २२ क उपास्यः २३ को विद्वान् २४ को मुढः २५ कः सन्यासी
२६ किं ग्राह्यं २७ किमग्राह्यं २८ किमग्राह्यं २९ कः समाधिः २९ इत्येतां शङ्क्याह ब्रह्मेति
च अखिलोपाधिविनिर्मुक्तमनाय तं शुद्धं शान्तं निर्गुणं

निरवयवंनितानंदमखंडैकरसमद्विनियंचैतन्यंब्रह्मशक्तिंशबलंब्रह्मेति० अव्यक्तमहद
हंकारपृथिव्यापस्तेजोवाय्वाकाशात्मकत्वेनबृहद्रूपेणांडकोशेनकर्मज्ञानार्थरूप
तयाभासमानं सकलेशक्त्युपबृंहितंशबलंब्रह्म० एकईश्वरइति० एतल्लक्षणंब्रह्म
सैवस्वप्रकृतिशक्त्यभिलेशमाश्रित्यलोकान्स्पृष्ट्वा तर्कमित्येनप्रविश्यब्रह्मादीनांबुध्यादी
द्रियनियंतृत्वादीश्वरः३कोजीवइति० ब्रह्माविष्णुविश्वेशोद्गादीनांधारहमित्यध्यासवशा
रक्ष्यतेदेहसोयमेकोपिदेहोहंभेदवशादंशावहवो जीवाः॥४॥ काप्रकृतिरिति॥ ब्रह्मणः स
काशाज्ञानाविधजगद्विचित्रनिर्माणसामर्थ्यबुद्धिरूपाब्रह्मशक्तिरेवप्रकृति॥५॥ कः
परमात्मेति॥ देहादेः परताद्वैवपरमात्मा॥ कोब्रह्माद्याइति॥ सब्रह्मसशिवसैंद्रः सोत्तरः
सविष्णुः ससुद्रः समनुः ससूर्यः सचंद्रमाः ससुराः सोप्यसुराः समनुष्याः सपिशा
चाः सजीवाः सस्त्रियः सपश्यादयाः सब्राह्मणादयः सएवसर्वमिदं ब्रह्मनेहनाना

स्ति किंचन ॥ ७ ॥ का जातिरिति ॥ चर्मरक्तवसा मांसमज्जास्थीनीयुक्तानि च जातिरात्मनो जातिव्यव-
हारोपिकल्पितः ॥ किं कर्मैति ॥ इन्द्रियैः क्रियमाणैर्ज्ञेयैर्नाहं करोति कल्पितमीत्यध्यात्मनिष्ठत-
यात्तत्कर्मैव कर्म ॥ ९ ॥ किं कर्मैति ॥ कर्तृत्वभोक्तृताहंकारतया बंधः स्वरूपं जन्मातिकारणं नि-
त्यनैमित्तिकया गादिब्रतसंप्रदानेषु फलानुसंधानं यत्तदकर्म ॥ किं तेषां इति ॥ ब्रह्मसत्यं ज-
गन्मिथ्येयं परोक्षज्ञानात्तृतीयं ब्रह्माद्यैश्वर्याशात्संकल्पबीजसन्ध्यासत्तपः ॥ किमासुरमि-
ति ॥ असुग्ररागद्वेषाहंकारोपेतं हिंसादंभाद्युक्तं तप आसुरं ॥ १२ ॥ किं शानमिति ॥ एकादशेन्द्रि-
यनिग्रहेण सहस्ररूपासनया श्रवणमनननिदिध्यासेन दृक् दृश्यप्रकारं सर्वं निरस्य सर्वान्तरस्थं घ-
टपटादिविकारपदार्थेषु चेत्तन्मविनानुकिंचिदस्ति तिसाक्षात्कारानुभवो ज्ञानं ॥ १३ ॥ किं
ज्ञानमिति ॥ रज्जुसर्पज्ञानमिवाद्वितिये सर्वानुस्यूते सर्वमये ब्रह्मणि देवतिर्यग्-स्थो वरस्त्रीपु

रुषवर्णाश्रमबंधमोक्षादिना नातकल्पितज्ञानमज्ञानं॥१४॥ कः संसारइति॥ अनाद्यविद्यावास
नयाजातोहंमृतोहंमिसादिषडभावविकारः संसारः॥१५॥ कोबंधइति॥ पितृमातृसहोदराप
त्यगृहारामादिक्षेत्रादिसंसारवरणसंकल्पोबंधः कामादिसंकल्पः कर्तृवाद्यहंकारशंकातन्म
आभवगुणसंशयादिसंकल्पोदेवमनुष्यादिरूपनानाकर्मयज्ञव्रततपनैरीनानाकल्पसं
कल्पयमाद्यष्टांगयोगाभ्याससंकल्पआणिमाद्यैश्वर्यादिसिद्धिसंकल्पः केवलमोक्षासं
कल्पः संकल्पमात्रबंधः॥१६॥ कोमोक्षइति॥ नित्यानित्यवस्तुविचारानित्यसंसारसम
स्तसंकल्पक्षयोमोक्षः॥१७॥ किंसुखमिति॥ सच्चिदानंदरूपतयाज्ञात्वाऽनंदावस्थामोक्ष
सुखंसुखं॥१८॥ किंदुःखमिति॥ अनात्मरूपविषयसंकल्पएवदुःखः॥१९॥ कः स्वर्गइति॥
सत्संगः स्वर्गः॥२०॥ कोनरकइति॥ असत्संसारविषईजनसंसर्गएवनरकः॥२१॥ किंपरमंपदमिति
प्राणेंद्रियांतःकरणदेः परतरं सच्चिदानंदमद्वितियंसर्वसाक्षिणंसर्वगतं नित्यसुक्तं ब्र

स्वत्वरूपं परमं पदं ॥ २२ ॥ कउपास्य इति ॥ सर्वशरीरस्थचैतन्यप्रापको गुरुरूपास्यः ॥ २३ ॥
को विद्वानिति ॥ सर्वोत्तरस्थं सुचिद्रूपं परमात्मानं वेत्ति स विद्वान् ॥ २४ ॥ को मूढ इति ॥ कतृत्वं
भो कृतो यहंकारभावना मूढो मुढः ॥ २५ ॥ कः सन्यासीति ॥ स्वस्वरूपावस्थायी सर्वकर्म फल
त्यागी सन्यासी ॥ २६ ॥ किं व्याहृतिमिति ॥ देशकालवस्तुपरिच्छेदरहितं वस्तु व्याहृत्यं ॥ २७ ॥ किमव्या
हृतिमिति ॥ स्वस्वरूपव्यतिरिक्तं मायामयं मनो बुद्धीन्द्रियगोचरजगत्संततचित्तनंमव्याहृत्यं ॥ २८ ॥
कः समाधिरिति ॥ सर्वमन्यत्परित्यज्य निर्ममो निरहंकारो भूत्वा ब्रह्मनिष्ठं शरणमधिगम्य त
त्तमस्यादिमहावाक्यार्थं निश्चिंत्य निर्विकल्प्य समाधिना स्वतंत्रं स नूयश्चरति समुक्तः
स पुण्यः स परमहंसः सो बधूतः स ब्राह्मणः स सत्यसंघः स सर्ववित्सर्व एव ब्राह्मण इति
॥ २९ ॥ को वा ब्राह्मण इति ॥ ब्रह्मवित्सर्व एव ब्राह्मण इति ॥ निरात्मं वीपनिषत्तदं यो धीने स

ब्रह्मभूत्वानपुनरावर्तनेनपुनरावर्तनेतइति॥इत्युपनिषद्॥यच्चैतन्यमनुस्यूतंभाग्र
(स्वप्नसुषुप्तिषु)॥तदेवतं परंतत्तमितोनास्त्यधिकं परं॥सहनाववतु० ॐ शांतिः शा
निंशांतिः॥मीरातं बोपनिषद् ॥

॥ समाप्तः ॥ ५॥ ५३

३